

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lasonen, Johanna

Title: Kokemusta korkea-asteelta : musiikinopettajien kulttuurienvälinen asiantuntijuus

Year: 2009

Version: Published version

Copyright: © Suomen kasvatustieteellinen seura ry 2009

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Lasonen, J. (2009). Kokemusta korkea-asteelta : musiikinopettajien kulttuurienvälinen asiantuntijuus. In J. Lasonen, & M. Halonen (Eds.), Kulttuurienvälinen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä (pp. 85-108). Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia, 43. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7411-20-9>

Kokemusta korkea-asteelta: Musiikinopettajien kulttuurienvälinen asiantuntijuus¹

Koulu- ja työorganisaatiot toimivat globalisoituvassa ja kansainvälistyvässä maailmassa. Erilaisten ihmisten ja ryhmien kohtaamiset ovat arkielämän oppimistilanteita. Opiskelija- ja työyhteisöjen moninaisuus voi muuttua erilaisuuden sietämisestä tietoiseksi erilaisuudesta oppimiseksi vuorovaikutuksessa, kuten Marianne Teräs totesi edellisessä luvussaan, jossa hän tulkitsi kulttuuripuhetta kulttuurilaboratoriomenetelmällä oppilaitoskontekstissa. Kulttuurienvälinen kasvatus korostaa erilaisuuden henkilökohtaista kohtaamista toisessa henkilössä ja molemminpuolista oppimista. Artikkelissaan Raija Pini Kemppainen kuvaa kulttuurienvälistä osaamista työpaikoilla. Globaalin talouden vaikutukset ja kansainvälisyys näkyvät työpaikkojen ja työn muutoksissa sekä työvoiman liikkuvuudessa. Taloudessa, tieteissä ja taiteissa on ollut kysyntää kulttuurienväliselle osaamiselle. Kansainvälistyminen ja kulttuurienvälinen oppiminen ovat myös virallisen koulutuspolitiikan tavoitteita. Kansainvälinen opiskelija- ja työntekijöiden vaihto, vieras-kielinen opetus sekä suoritusten ja osaamisen hyväksi lukeminen yli

¹Tapaustutkimus on jatkoa esitutkimukselle (ks. Lasonen, 2003).

kansallisuusrajojen ovat olleet haasteita oppilaitoksille ja työpaikoille. Tarkastelen tässä luvussa musiikinopettajien kulttuurienvälistä asiantuntijuutta ja kansainvälistymistä korkea-asteen koulutuksessa. Ensin tarkastelen inhimillistä pääomaa, jonka luonteva osa kulttuurienvälinen osaaminen on. Sen jälkeen esittelen tapaustutkimukseni.

Kansainvälisyyskasvatus ja monikulttuurisuus

Kansainvälistyminen, joka on yksi keskeinen korkeakoulutuksen tavoite, on osa globalisoitumista. Korkeakoulutuksessa kansainvälistymistä mitataan mm. kansainvälisillä opiskelija- ja opettajavaihdolla, ulkomaisella työkokemuksella ja kansainvälisten julkaisujen lukumäärillä. Kansainvälisyyskasvatus näyttää olevan korkeakoulujen kansainvälistämiskäytännöistä erillään.

Kansainvälisyyskasvatuksen (international education) tavoitteet perustuvat Yhdistyneitten kansakuntien (YK) ihmisoikeusjulistukseen ja muiden asiakirjojen suositukseen, joihin Suomikin on sitoutunut allekirjoittamiensa sopimusten kautta (ks. Allahwerdi, 2001). Kansainvälisyyskasvatuksen tavoitteet ovat korostaneet kansojen välistä rauhanomaista rinnakkaiseloä, ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja vieraiden kielten opiskelua. Monikulttuurisuuskasvatus viittaa yhteiskuntien väestön moninaistumisen ja erilaisuuden huomioon ottamista koulutuksessa ja kasvatuksessa. Aluksi monikulttuurisuuskasvatus nähtiin kansainvälisyyskasvatuksen osa-alueena. Tällä vuosituhannella kansainvälisyyskasvatus korvataan yhä useammin globaalikasvatuksella. Siinä korostetaan tietoja, taitoja, asenteita ja vastuuta maapallon kokonaisuudesta ja sen ymmärtämisestä (ks. Räsänen, 2008). Yhteisenä nimittäjänä kansainvälisyyttä ja globaalisuutta korostavissa suuntauksissa on ympäröivän maailman moninaisuuden tiedostaminen ja yhteinen vastuu. Nykyään monikulttuurisuus- ja kulttuurienvälistä kasvatusta ei pidetä enää kansainvälisyyskasvatuksen alalajina, vaan monikulttuurisuus on yhteisöjen ominaisuus ja tekijä, joka muokkaa myös oppimista ja koulutusta.

Monikulttuurisuutta koulutuksessa alettiin korostaa Suomessa 1990-luvulla ja kulttuurienvälistä oppimista sitäkin myöhemmin, mutta kansainvälisyyskasvatus on ollut painopistealueena jo huomattavasti aikaisemmin. Erityisesti sotien jälkeen 1940-luvulta lähtien alettiin korostaa kansainvälisyyskasvatuksen merkitystä. Suomessa monikulttuurisuuskasvatukseen on herätty muutamia vuosikymmeniä myöhemmin verrattuna esimerkiksi perinteisiin siirtolaismaihin (esimerkiksi Iso-Britanniaan, Kanadaan ja USA:han). Lisääntyvä maahanmuutto Suomeen on nostanut monikulttuurisuuden opetuksen keskiöön, vaikka maassamme on jo aiemmin asunut perinteisiä vähemmistöjä (romaneja, saamelaisia, tataareja, juutalaisia, karjalaisia jne.). Erilaisuuden kohtaamisen myötä arkielämässä on havaittu tarvetta kulttuurienväliseen oppimiseen, vuorovaikutustaitoihin ja niiden opettamiseen. Koulutuksen rakenteellisten tekijöiden lisäksi korostuvat prosessimaisten, sisällöllisten ja arvokomponenttien tarkistaminen ja korjaaminen siten, että ne heijastavat sosiaalisen, kulttuurisen, etnisen ja lingvistisen moninaisuuden hyväksymistä.

Inhimillinen pääoma ja kulttuurienvälinen osaaminen

Asiantuntijuus ja sen osana kulttuurienvälinen osaaminen kuuluvat aineettomaan pääomaan (ks. Lasonen & Parikka, 2000). Inhimillinen pääoma, joka tarkoittaa asiantuntijan osaamista työmarkkinoiden resurssina, muodostuu koulutuksesta, työkokemuksesta ja terveydestä. Salmenhaaran (2008) mukaan sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan sosiaalisia kontakteja ja verkostoja, jotka edesauttavat hyödyllisten yhteyksien syntymistä henkilöiden ja ryhmien välille. Osaamisen kehittämisessä ja työpaikan hakemisessa tarvitaan toisiinsa liittyviä aineettoman pääoman tyyppejä, inhimillistä ja sosiaalista pääomaa.

Anne Alitolppa-Niitamo (2004) analysoi somalinuorten koulumestystä suhteessa inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan ja joihinkin vastaanottavaan yhteiskuntaan liittyviin muuttujiin (olemassa olevat etniset suhteet, työmarkkinat ja instituutiot, hallituksen politiikka ja oh-

jelmat sekä muuttuvat kansainväliset rajat). Nuorten koulumenestyksen kannalta inhimillinen pääoma käsittää vanhempien koulutustason, heidän asenteensa koulutukseen, sosio-ekonomisen aseman, psyykkisen ja fyysisen terveyden, opiskelijan aikaisemman koulutuksen ja lukutaidon, kielitaidon ja maahanmuuttajaan liittyvän dokumentaation.

Musiikin alan asiantuntijuus koostuu musiikin teorian, estetiikan, tuottamisen ja vastaanottamisen moninaisesta osaamisesta. Alan kansalliset ja kansainväliset sosiaaliset verkostot luovat monenlaisia mahdollisuuksia ja työtilaisuuksia musiikin saralla. Kulttuurienvälinen osaaminen on asiantuntijuuden oleellinen osa. Kulttuurienvälinen osaaminen laajasti ymmärrettynä sisältää henkilökohtaiset ominaisuudet, ydinosaamisen ja ammatilliset taidot (Lasonen, 2001, 2003). Kulttuurienvälisyyden kehittämisessä korostuvat joustavuus, sopeutuminen ja monimutkaisuusien käsittelykyky. Ydinosaaminen sisältää esimerkiksi oman alan metodologisen pätevyyden, organisointitaidon, kommunikointi- ja sosiaaliset taidot, konfliktien ja ongelmien ratkaisutaidot, kielitaidon sekä kulttuurien tuntemuksen ja ymmärtämisen. Kulttuurienvälisen osaamisen kehittämisessä ja ylläpitämisessä ydintaidot ovat keskeisiä. Perinteisesti niitä on katsottu opittavan yleissivistävän ja teoreettisen koulutuksen välityksellä. Ammatilliseen osaamiseen kuuluvat edellisten lisäksi perusammattitaito, erikoistumisosaaminen, tekninen ja sosiaalinen järkevyyys, vuorovaikutustaidot ja monimuotoisuuden ymmärtäminen tuotanto- ja asiakaspalvelujärjestelmissä. Asiantuntijuudessa osa-alueet integroituvat osaamisen kokonaisuudeksi. Kulttuurienvälinen osaaminen on integroitunut ammattialaan ja sen käytäntöihin. Se tarkoittaa kykyä toimia tehokkaasti monikulttuurisissa työympäristöissä ja oppia niissä.

Metodina haastattelu ja elämänkerrallinen analyysi

Käsillä olevassa tapaustutkimuksessa lähestyn asiantuntijuuteen kasvua monikulttuurisessa kontekstissa narratiivis-elämänkerrallisella menetelmällä. Sen avulla voidaan tutkia opettajan ajattelua ja tietoa yhdistetty-

nä toimintatutkimusintressiin. Narratiivit ja elämänkerrat tutkimustapana auttavat selvittämään opettajuuden kulttuuria ja koulutusta sekä opettajaksi kasvua (Gudmundsdottir, 1997).

Narratiivinen elämänkerta metodina soveltuu myös opettajan monikulttuurisen kasvun tutkimukseen, sillä se antaa oikeutta asiantuntijan ainutlaatuisen kasvupolun kuvaamiselle. Kokemusten läpikäyminen kertomalla on mielekästä informanteille. Kerronnan kautta tapahtumat peilautuvat henkilön kokemuksiin. Ne yhdistävät menneisyyden ja nykyhetken. Bettien (1995) mukaan kerronta voi yhdistää kollektiiviset mielikuvat ja mielikuvituksen, ja se voi myös uudistaa yksilöitä ja yhteisöjä. Kerronnan kautta henkilö paljastaa identiteettinsä, jota taas ei voida ymmärtää ilman sosiaalista taustaa, jossa se kehittyy. Kerronnassa identiteetti on dialogia itsen ja ympäristön kanssa. Narratiivisuus syntyy todellisessa dialogissa osallistujien kesken. Kuulluksi tulemisen lisäksi jokaisella on halu tulla ymmärretyksi, mikä puolestaan lisää itsetuntemusta. Kertomusten mieli syntyy loogisen ajattelun tuloksena. Siksi narratiivit ovat hyviä työkaluja oman itsen konstruoinnissa (Huttunen, 2002).

Tämä tapaustutkimus perustuu kolmen ammattikorkeakoulun musiikinopettajan kertomuksiin vuosilta 2003–2005. Syvähaastattelun tavoitteena oli selvittää opettajien työtä ja elämää ja niiden käännekohtia kulttuurienvälisyyden kokemuksissa ja oppimisessa. Lisäksi opettajat kirjoittivat biografiset ansioluettelonsa. Aineistona voidaan pitää myös heidän nuottikirjoituksiaan ja soittamiaan ääninäytteitä. Haastattelujen lisäksi osallistuin heidän soolo- ja sävellyskonsertteihinsa sekä seurasin heidän opetustaan. Haastattelut rönsyilivät tilanteen mukaan seuraavien teemojen ympärillä: osaamisprofiili, päivittäiset kulttuurienväliset kohtaamiset ja tapahtumat, ammatillinen identiteetti, kansainväliset kokemukset, käännekohdat monikulttuurisuusosaamisessa ja kulttuurienvälisen osaamisen välittäminen opiskelijoille. Muotoilin kysymykset siinä määrin avoimiksi, että ne rohkaisivat henkilöitä kertomaan työstään, elämänkatsomuksistaan, kokemuksistaan ja itsestään omin sanoin.

Äänitin ja litteroin haastattelut sekä kirjoitin päiväkirjaa konserteissa käynneistäni ja opetustuntien seurannasta. Opettajien kertomukset

sisälsivät lapsuuden kasvukokemuksia ja kypsän keski-iän tapahtumia, peruskoulun ja korkea-asteen oppimista ja opetusta, musiikin harrastusta sekä aloittelevan muusikon, tunnustetun taiteilijan ja arvostetun opettajan kokemuksia. Elämäkertatarinoista syntyi yhteensä noin 150 sivua tekstiä.

Musiikinopettajan ammattiin ja opettajuuteen liittyy oleellisesti moraaliset tavoitteet. Myös kulttuurienvälisen kasvatuksen olemukseen kuuluvat arvot, asenteet ja elämäkatsomus (Räsänen, 2007). Osaaminen sisältää tunteet, asenteet, tiedot, taidot ja sitoutumisen. Hansenin (1998) mukaan moraaliset tavoitteet näkyvät käytännön toiminnassa. Opettajien kiinnostus opettamisen moraaliseen ulottuvuuteen kertoo jotakin olennaista työn perusolemuksesta. Kysymys ”Mitä on kulttuurienvälinen kasvatus ja sen opetus?” antaa opettajalle mahdollisuuden reflektoida kokemuksiaan ja osaamistaan sekä peilata arvojaan ja minuuttaan.

Etsin opettajien kertomuksista ensin kokonaisuutta: miten he olivat rakentaneet asiantuntijuutensa? Toiseksi etsin käsitteitä, joilla haastateltavat kuvasivat identiteettiään ja monikulttuurista osaamistaan. Etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten opettajat määrittelevät asiantuntijuutensa?
2. Mikä osuus kulttuurienvälisellä osaamisella on asiantuntijuudessa?
3. Miten kulttuurienvälinen osaaminen on kehittynyt?
4. Miten kulttuurienvälinen osaaminen välittyy ja opetetaan opiskelijoille?

Kulttuurienvälisyyden runkokäsitteeksi hahmottui universaalisuus, johon kuuluvat maailmankaikkeus, paikallisuus, kansallinen kulttuuri, klassisen musiikin hengittävä kansainvälisyys ja olevaisuuden mystisyys. Seuraavaksi kuvailen opettajien kertoman perusteella, mitä on heidän asiantuntijuutensa ja miten kulttuurienvälisyys siihen sulautuu.

Kulttuurienvälisen osaamisen reflektointia

Käytän haastateltavista peitenimiä Kyril, Kara ja Masa. Kyril ja Masa ovat ammatiltaan yhden instrumentin soiton lehtoreita ja esiintyviä taiteilijoita. Kyril on lisäksi säveltäjä. He opettavat korkeakoulussa. He ovat toimineet opettajina noin 30–40 vuotta. Kyril on säveltänyt musiikkia niin sooloinstrumentille, kamariyhtyeille kuin sinfoniaorkesterille. Joukkoon mahtuu myös monia tilausteoksia. Hänen sävellyksiään on esitetty monissa Euroopan maissa. Kyril ja Masa ovat soittaneet orkestereiden solisteina ja yksin konserteissa useissa, ensisijassa EU-alueen maissa. He ovat toimineet musiikkiviikkojen taiteellisina johtajina. Lisäksi he ovat organisoineet kansallisia ja kansainvälisiä soittokilpailuja ja toimineet niissä tuomareina. Heidän kielitaitoonsa kuuluvat – musiikin ohella – ruotsi, englantia, italia, saksa ja venäjä. Kyril on suomalainen ja kasvanut kaksikielisessä ympäristössä. Masalla ja Karalla on maahanmuuttajan tausta, ja he ovat Suomen kansalaisia. Kyril on sanoutunut itse irti vakinaisesta virastaan korkeakoulun hallinnollisten uudistusten turhauttamana. Masalla on virka. Masa on musiikkialan huippuosaja, joita rekrytoitiin Suomeen taiteen aloilla ennen informaatioteknologian ja Nokian nousua.

Kara on myös lahjakas sooloinstrumentin soittaja ja sen opettaja. Hänen työsuhteensa Suomessa ovat olleet epävakaita ja osa-aikaisia. Pääasiallisesti hän antaa yksityistunteja ja opettaa kansalaisopistossa iltaisin. Synnyinmaassaan ennen Suomeen tuloa hänellä oli vakinainen virka. Karalla on korkeakoulututkinto musiikin ja pedagogiikan aloilta. Hän on erittäin pätevä ja erinomainen opettaja eikä ole silti sijoittunut koulutustaan, kykyjään ja osaamistaan vastaavaan työhön Suomessa. Karan tilanteessa heijastuu maahanmuuttajataustaisten naisten kohdalla Suomen työmarkkinoilla (vrt. Martikainen & Tiilikainen, 2007). Sekä Suomessa että muualla naisten on miespuolisia maahanmuuttajia vaikeampi päästä työmarkkinoille. Syyksi on esitetty monikerroksista syrjintää, erilaisia sukupuolijärjestelmiä ja ammatillisia hierarkioita (Joronen, 2007; Forsander, 2003, 2007). Tosin ajan myötä työllisyydessä tapahtuu usein positiivisia muutoksia, kun suomen kielen taito karttuu

ja koulutustaso nousee. Kara tuli Suomeen perhesyistä aviopuolisonsa mukana noin 20 vuotta sitten.

Asiantuntijuus

Karan mukaan musiikin alan asiantuntijuuden ehtona on, että opinnot aloitetaan jo varhain lapsuudessa. Hän itse aloitti pääinstrumentin systemaattisen opiskelun 6-vuotiaana. Opiskelussa korostettiin myös rinnakkaisinstrumentin soiton opiskelua. Karan äiti, joka oli myös muusikko, halusi, että hän aloittaa toisen soittimen opiskelun 7-vuotiaana. Hänen maassaan korostettiin musiikin ja kansainvälisyyden perusteiden opiskelua klassisen musiikin välityksellä. Musiikkiopistossa opiskelun lisäksi Kara otti yksityistunteja tunnetulta hyvältä opettajalta nuoruusiässä. Myös Masa korostaa klassisen musiikin merkitystä osaamisen perustan luomisessa:

”Peruspohjan oltava aina klassista, mutta meidän konservatoriossa yrittävät nyt kasvattaa ihan ilman minkäänlaista pohjaa valitettavasti ... mistä sitten saada oikea rock jazz pianisti jos hänellä ei oo pohjaa ja ne osaa vain kolme sointua. ... Siis nyt on semmonen taso. Ennen oli konservatorion taso aivan hyvän ja hyvät tavat ja aivan hyvät perusteet, koska oli hyvä rehtori. Mutta kun hän lähti nyt pois ... tulevaisuus ei ole kunnossa.” (Masa)

Kara korostaa henkilökohtaista kontaktia ja opettajan merkitystä:

”... vähän eroa [kahden maan välillä] – musiikkikieli on yhtenäinen se yhdistää varmasti kaikki, kaikki kansan onneksi on musiikki joka yhdistää kaikki kansat ... Jos puhutaan pelkästään musiikista ja vaikutteista ... huomasin eron ... yksityistunteja [otetaan] musiikissa aina koska toiset eivät edisty kuin yksityistunneista, eivät edisty ryhmässä, eivät missään tapauksessa. Pitää olla erinomainen soiton opettaja ... ja tutustua oppilaaseen kenen kanssa tekee työtä

ja opiskelee ... minä haluisin olla sielun kanssa, minä uskon että se vaikuttaa koska he itse haluaa oppia kun he näkee kuinka opettaja haluaa opettaa ja antaa hänelle kaikki. Täällä Suomessa vähän erilaista, opettajat pelkäävät palvelee työsuhhteessa, huomasi niistä opettajista joihin minä [olen] tutustunut. Mutta minä uskon ne haluavat antaa silti kaikkensa.” (Kara)

”... taito voi sitten kadota kokonaan jos ei harjoitella kotona ... jos oikealla tavalla näyttää sen soittokappaleen, se parempi ... se kappale joka pitäis säestää oppilaille tai oppilaat laulavat ne pitää säestää hyvin ammattitaitoisesti. Kun oppilas ymmärtää milloin se tulee alkusoiton esimerkiks tai kertosäe milloin he vaikka siis alkaa laulamaan ... ja opettaja näyttää soitolla ... tää on tärkeä. Klassinen vaatii paljon harjoitusta – vaikka peruskappaleita.” (Kara)

Opettavan, esiintyvän ja luovan taiteilijan korkeatasoiseen osaamiseen ja asiantuntijuuteen kuuluvat emotionaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. Asiantuntijuuden kehityksen perustana on motivaatio ja ”hyvä tunne” (Kyril) siitä, mitä tekee. ”Kannustavana voimana on ikuinen etsintä, mitä musiikki oikeastaan on” (Kyril). Kysymyksen osavastaukset synnyttävät uusia inspiroivia kysymyksiä. Sama uteliaisuus vie itsestään urakehitystä eteenpäin.

Asiantuntijaksi kehitytään pitkäköön ajan ja käytännön työskenteilyn tuloksena. Oppimisen kannalta on oleellista kokemuksen kriittinen reflektointi. Asiantuntijalle on tunnusomaista jatkuva oman erityisosaamisen kehittäminen. Musiikinopettajan asiantuntijuus on progressiivinen ongelmanratkaisuprosessi, jossa henkilö pyrkii jatkuvasti ylittämään oman entisen osaamistasonsa. Se on toimintatapa, kuten Kyril toteaa:

*”... tää on elämäntapa, ei se oikeen oo enää työtäkään sillä tavalla.”
”... tää on elämäntapa tää musiikki.” (Kyril)*

Asiantuntijuus syntyy teoreettisen tiedon, käytännön osaamisen ja metakognitiivisen tietämyksen vuorovaikutuksen tuloksena (Eraut, Alderton, Cole & Senker, 1998). Vaikka asiantuntijuuteen kasvu edellyttää vahvaa teoreettista tietopohjaa ja saa perustan formaalissa koulutuksessa, se kehittyy suurelta osin epämuodollisena oppimisena harrastusten ja työn parissa. Sille on ominaista oppimisen kokemuksellisuus, sosiaalisuus ja kontekstuaalisuus. Asiantuntijuus ei ole vain sitä, että on tinkimätön esiintyvänä taiteilijana, vaan myös sitä, että sulautuu aikakautensa kulttuuriin ja pystyy tavoittamaan taiteellisella tulkinallaan ja sävellyksillään jokaisen yleisön riippumatta sen maantieteellisestä ja kulttuurisesta taustasta. Monipuolinen kulttuurinen tietämys ja sen syvällinen ymmärtäminen osoittautuivat haastateltaville asiantuntijuuden kokoavaksi tekijäksi.

Asiantuntijatoiminnan persoonalliset, sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet nousevat vahvasti asiantuntijuuden tiedollisen osaamisen rinnalle. Asiantuntijatiedon yksi olennainen osa on ns. konteksti- ja tilannekohtainen tietämys, joka vaihtelee joustavasti tilanteesta toiseen. Se sisältää paikallisten ja kansainvälisten verkostojen ja toimintatapojen hallinnan.

Kulttuurienvälinen osaaminen asiantuntijuudessa

Kulttuuri ymmärretään monella tavalla. Kiistattominta lienee, että kulttuuri liittyy eri taiteen lajeihin, myös musiikkiin.

”Musiikki antaa paljon pelkästään sen kulttuurisuus... Ne eri säveltäjät tulevat eri maasta. Esimerkiksi kerron sen oppilaalle ja oppilas tykkää tästä keskustelusta säveltäjistä. Jos oppilas on pienestä lähtien alkanut soittaa, hänen sielunsa toisella tavalla kasvaa, ihan kasvaa aikuisesti, hän kasvaa aikuiseksi niin että hän ymmärtää elämää ja sitten toisia [ihmisiä]. Musiikin kautta ymmärtää enemmän... Ja totta kai eri kansojen musiikin soittaminen mistä vain sitä saada. Ymmärtämiseen ymmärtäminen ja tiedot sitten rikastuttavat – siis

niistä [kansoista] ja musiikin ymmärtäminen antaa ... ja minkälaiset entiset ja tämän hetkinen arvot meillä. Haluaisin sanoa, että jotkut sanat unohdetaan mutta musiikkia ei. ... me saadaan sitten vaikka paljon voimaa elää, koska huomaisitko itse jos konsertti on hyvä, pianisti tai orkesteri tai viulisti ja tämän konsertin jälkeen sielu lepää ja yritetään taas ymmärtää, että huomenna on hyvä päivä, siis tulla positiiviseksi. ... siis itsestä sisältä musiikin kokemisen kautta tulee voimaa ymmärtää itseä, maailmaa ja toisia.” (Kara)

Taiteen kokeminen ja kasvattava voima on usein yhteistä eri kansoille. Masa näkee Karan tavoin kulttuurienvälisen aineksen nousevan musiikin sisällöistä ja olemuksesta sekä yhteisöllisyydestä:

”Bach, Mozart, Beethoven, Schuman ja Schubert esimerkiksi ... ne kuuluu koko maailmalle ja yhteiskunnalle... Bach, Mozartia, Beethovia soittavat Venäjällä ja Euroopassa ja Amerikassa koulussa, samoin kuin Tsaikovskia ja Rahmaninovia. Ne kuuluu kaikille ja on opiksi meille... Suomalaiset paljon ulkomailla ja suomalaiset kutsuu opettajia ulkomailta. Se hyöty että nuoret oppilaat pystyvät kuuntelemaan miten samanikäiset nuoret Saksasta, Englannista tai Ruotsista soittavat, mikä suunta on musiikissa on. Se voi keksii jotain uutta Bachista... Bachin tulkinta [on] muuttunut hyvin, hyvin paljon.” (Masa)

Kyril sen sijaan lähtee henkilökohtaisesta kokemuksesta erittelemättä itse musiikin olemusta:

”... pitää korvat auki, ei se voi mitään muuta olla.” (Kyril)

Musiikkia pidetään kulttuurirajat ylittävänä kielenä. Musiikin alan asiantuntijuudessa monikulttuurisuusosaamisella on vankka sija. Musiikki pystyy välittämään universaaleja tunteita.

”Kyllä musiikin [kautta] ymmärtää ja se opettaa ... minä olen kokenut tämän – esimerkkinä kun tulin vasta Suomeen ja sain seuraavana päivänä oppilaaksi tyttö, minä en puhunut suomea ja tyttö oli aika pieni semmonen sympaattinen tyttö ja hän vielä aloittelija mutta lahjakas. Ymmärtää toisiamme heti... Minä huomasin että ihmiset eivät ymmärrä siitä syystä minua että minä en puhu riittävän ymmärrettävästi, mutta toiset ihmiset ymmärtävät nopeasti, koska heidän sielunsa on heidän aivot. Eri tavalla se toimii, toimii ja kun mielikuviutus on rikasta. Toisella ei minkäänlaista mielikuviutusta ja ne katsovat ja ajattelevat mitäs minä oikeastaan tarkoitan sanomalla jotakin. ... ja sitten huumoritaju – se joka just antaa musiikkiin kaiken.” (Kara)

On olemassa kaikille ihmisille yhteisiä perustunteita ja -kokemuksia, joista voi musiikin avulla välittää persoonallisen tulkinnan. Musiikin avulla voidaan välittää esimerkiksi tilan tuntuun ja elämänrytmiin liittyviä elämyksiä:

”... että kun on paljon tilaa ... aika usein kansanmusiikissakin ihmiset antaa melodioiden olla isoilla intervaleilla. Silloin kun asuu jossain viidakossa, ni se on mikrintervalleja, ... Melodia on pientä. Se on vähän ahdistunutta, liikkeet on pieniä ...” (Kyril).

Oman maan kulttuuriin ja musiikkiperinteeseen perehtyminen sekä luonnon havainnointi luovat hyvää perustaa kulttuurienväliselle kommunikoinnille. Musiikin muodollisessa koulutuksessa tutustutaan eri kulttuureiden musiikkeihin – herkistetään ”musiikillista kielikorvaa” (Kyril) ja avataan mahdollisuuksia monikulttuurisuusosaamisen syventämiseen.

Kansainvälisyys on esiintyvän taiteilijan, pedagogin ja säveltäjän työssä tiiviisti mukana. Yhteydet ulkomaille ovat olleet vilkkaat. Informantit esiintyvät niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Markkinointi tapahtuu paljolti internetin ja tuttavien kautta. Esiintymismatkat ovat suuntautuneet enimmäkseen EU:hun mutta myös sen ulkopuolelle.

Tehtävät kansainvälisissä musiikkikilpailuissa ja kontaktit eri kulttuureista tulevien opettajien, opiskelijoiden ja yleisön kanssa edellyttävät kulttuurienvälistä osaamista. Musiikkialan huippuosaja on maailmankansalainen, jonka asiantuntijuuteen kuuluu esteettisten elämysten tuottajan etiikka.

Kulttuurienväliseen osaamiseen liittyy niin elämyksellinen kuin tiedollinen aspekti. Musiikin opettamisen, säveltämisen ja musisoinnin ammattilaisen asiantuntijuuteen kuuluu musiikin alueen tiedollinen hallinta (musiikin historia, kulttuurien ja instrumenttien tuntemus sekä tulkintaperinteiden tuntemus). Elämyksellinen osuus on kaiketi juuri ”korvat auki pitämistä” (Kyril): herkkyyttä ja taitoa havaita eri kulttuureiden ominaispiirteitä. Eri kulttuureista kotoisin olevien ihmisten kohtaaminen (esim. opiskelija-/opettajavaihto, matkustelu) ja eri ympäristöihin tutustuminen paikan päällä voivat lisätä ymmärrystä ja elämyksen syvyyttä.

Kulttuurienvälinen oppimisprosessi

Haastateltavat ovat eläneet erilaisissa kulttuurisissa ympäristöissä. Masan ja Karan synnyinmaassa monikulttuurisuus oli aina läsnä, sillä lähinaapuruston ja koulun toverit tulivat kymmenistä erilaisista etnisistä taustoista. Sen sijaan Kyrilin kotiympäristössä on pääasiassa asunut suomalaisia.

”Koulussa oli todellakin suuri kansakunta ja siinä missä minä asuin. Sen takia minä suhtaudun hyvin helposti toisen kansalaisuuden ihmisiin, koska minä oon tottunut lapsuudesta asti. Niillä meidän kaduilla, siis siinä missä me asuttiin, eri kansojen perheet asuivat. Olin ystävä tyttöjen kanssa, jotka oli Iranista, sitten Saksasta enemmän, sitten perhe Kiinasta oli ja minä yritin joskus opiskella kiinan kieltä mutta. Minä muistan jotkut iranin sanan ... voisin vaikka ymmärtää sen mutta itse en nyt osaa puhua. Minulla oli niin paljon ystäviä eri maista ... Me olimme syntyneet samassa maassa, ei kos-

kaan osoitettu erilaisuutta että sinä olet esimerkiksi kirgisialainen, sinä olet turkkilainen tai joku muu ... koulussa kaikki oli saman maan kansalaisia.” (Kara)

Masa puolestaan korostaa kulttuurienvälisessä oppimisessa musiikillisia koulukuntia sekä niiden vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta.

”On olemassa saksalainen koulutus, ja venäläinen koulutus on hyvin vahva. Jos ajatellaan viime vuosisataa, suuria pianisteja tuli [Venäjältä] seitsemän kahdeksan... Suurten taiteilijoiden tyyli opettaa eri näkökulmat.” (Masa)

Kyril keskittyy kulttuurienvälisessä oppimisessa vuorovaikutukseen, mikä on oleellista taiteen vastaanotossa, olipa kohteena soitettu tai sävelletty teos.

”Se on mua kuljettanut eteenpäin: miten tällä musiikilla kommunikoidaan ylipäättään maailmassa, myös oppilaille.” (Kyril)

Haastateltavat ovat kotoisin monikielisiltä alueilta, joissa kahden tai useamman kulttuurin olemassaolo ja niiden välissä toimiminen on ollut luontevaa, vaikka tietty valtakieli on ollut virallisesti käytössä. Heidän lapsuutensa kotitaustat ovat yksi- tai kaksikielisiä. Toisen maan televisio oli 1970-luvun alkuvuosina tärkeä kulttuurivaikuttaja Kyrilille esimerkiksi klassisen musiikin välittäjänä, mikä muun muassa vahvisti oman instrumentin valintaa. Kyrilin kohdalla instrumentin valinta tapahtui verraten myöhään, noin kahdenkymmenen iässä. Hän aloitti soittoharrastuksenkin vasta murrosiässä. Aloitusrinstrumentit eivät olleet samoja kuin hänen soolo- ja opetusinstrumenttinsa myöhemmin. Nuorena hän soitti myös pianoa, armeija-aikana trumpettiakin. Hänen soittoharrastuksen sijoittui musiikkiopiston sijaan soittokuntaan. Musiikin tekemisen sosiaalinen ulottuvuus on siis ollut hänen muusikon uransa alkuvaiheessa keskeisellä sijalla. Hän on siinä mielessä harvinainen lahjakkuus, että hän on valtaväestön kansalaisena päässyt pitkälle myöhäisestä aloitusiästään

huolimatta. Masa ja Kara valitsivat instrumenttinsa jo ennen kouluikää ja ovat soittaneet samaa pääinstrumenttiaan koko elämänkaarensa ajan. Masa on ollut nuoresta lähtien maailman luokan huippukonserttoija. Hänen musiikin opintonsa alkoivat varhain lapsuudessa.

Eri säveltäjien teosten tulkitseminen ja kansainvälisyys avautuivat Kyrilille varsinaisesti vasta yliopisto-opiskelun aikana, kun hän siirtyi kevyestä musiikista klassisen pariin. Soittokunnassa vaskipuhaltimien soittaminen oli melkoisen yksiulotteista, tylsääkin. Soittokuntakokemus on vaikuttanut hänen sävellystyöhönsä siten, että hän pyrkii antamaan jokaiselle orkesterin instrumentille ikään kuin oman persoonallisen äänen ja tilan:

”Aika usein ... siinä pasuunahommassa joutu soittamaan takapotkua [bassoääntä], ... joka oli varsin tylsää.... Mää oon nyt yrittänyki olla kirjottamatta yhtään takapotkuja. ... tavallaan jokainen orkesterin soitin on jollain tavalla solistinen, eli se mun mielestä syy sitten kuulua ja näkyä, niinku jokaisen ihmisen tavallaan pitäisi olla jollaki tietyllä tavalla, olla mahdollista olla oma itsensä ... ei välttämättä tässä maailmassa toteudu, ei sinne päinkään.” (Kyril)

Musiikki siis saattaa olla maailma, jossa aitoa itseään voi toteuttaa ja ilmaista. Kyril pyrkii orkesterisävellyksissään luomaan musiikkia, joka tarjoaisi muusikolle mahdollisuuden toteuttaa paitsi sosiaalista myös yksilöllistä minää.

Eri kulttuurien sävelkieliin, instrumentteihin ja musiikillisiin ilmaisutapoihin tutustuminen on tärkeää musiikkialan asiantuntijoille. Haastateltavat viittasivat mm. italialaisen, kreikkalaisen, japanilaisen ja venäläisen kulttuurin avautumiseen. Toiset kulttuurit ovat toimineet oman sävellystyön ja soiton virikkeinä. Myös pohdinnat luonnonilmiöiden ja musiikin sekä äänen ja hiljaisuuden suhteista kääntyvät musiikiksi sävellyksissä. Haastateltavat pohtivat myös puhutun kielen äännemaailman ja musiikin välittämien affektien suhdetta. Laajalla musiikillisella yleissivistyksellä on keskeinen rooli oman musiikinäkemys ja ”äänen” kehittämisessä.

”Ensin aluks ... kuunneltiin levyttä aika paljon asioita, kun jonkun hyvän opettajan opissa. Mut sit se on vaan löydettävä oma työ ja oma ajatus ... ja tutustuttava siihen, mitä ylipäättänsä on, niinkun yläsävelsarjat ja mitä on äänen sointi ja ohuus ja paksuus ja keveys ...”
(Kyril)

Ulkomailla työskentely ja ulkomaalaiset opettajat ovat olleet keskeisessä roolissa haastateltavien kulttuurienvälisen osaamisen kehittämisessä. He korostavat hyvien opettajien, verkostoitumisen ja henkilökohtaisten suhteiden merkitystä. Musiikin tekemisen, teknisen taidon, teorian ja ilmaisun oppimisessa hyvä opettaja on verrattoman arvokas. Aloittaessaan opiskelunsa yliopistossa esimerkiksi Kyrilin ensimmäinen soitonopettaja oli ulkomaalainen. Ystäväystyminen erimaalaiseen opettajaan vaikutti siihen, että tämän kulttuurista on tullut hänelle erityisen läheinen. Hän on toiminut noin kymmenen vuoden ajan arvostetun klassisen musiikin kilpailun tuomarina tässä maassa. Myös esiintymismatkat ovat suuntautuneet usein juuri sinne. Musiikkiin kohdentunut kiinnostus on laventunut kulttuurin eri lohkoille. Musiikkiharrastus on motivoinut maan kielenkin opiskeluun. Rakkaus toisen maan kulttuuria kohtaan on herättänyt kiinnostuksen myös maan kirjallisuuteen. Kokemukset kyseisestä maasta ja sen kulttuurista ovat olleet hänelle myös säveltämisen innoittajana. Toisen maan yleisö pitää hänen suomalaisuudesta lähtevää tulkintaansa mielenkiintoisena. Musiikkiharrastus ja henkilökohtaisen opettaja–oppilassuhteen kypsyminen ystävyudeksi ovat siis innoittaneet haastateltavan perehtymään syvällisesti toisen maan kulttuuriin.

Perusteellisempi tutustuminen tiettyyn vanhaan kulttuurialueeseen on edesauttanut oman maan kulttuurin ja sen historian tuntemusta. Oleskelu ja työskentely vieraassa maassa ovat haastaneet tarkastelemaan omaa kulttuurista taustaansa. Kulttuurienvälistä osaamista on kehittänyt niin oman kulttuurin tuntemus ja voimakas side luontoon kuin kansainvälisten suhteiden sekä työskentelyn ja elämisen kautta välittyneet kulttuurikokemukset ja tekeminen.

Kulttuurienvälisyyden välittäminen opiskelijoille

Opettaminen on eettinen ammatti, sillä kasvatusta ja arvot ovat toisiinsa kietoutuneita (Räsänen, 2007). Kulttuurienvälinen oppiminen vaatii inhimillisyyden monien ulottuvuuksien arvostusta, toisin sanoen toisen ihmisen kohtelua ajattelevana, tuntevana, toimivana ja tarkoituksellisen olentona. Sihvola (2004) puhuu globaalista kansalaisuudesta. Hänen mukaansa globaalikansalaisuus on sitoutumista maailman järjestykseen, jossa on mahdollista rakentaa ihmisyyttä sen kaikissa ulottuvuuksissa kulttuurisista tai etnisistä rajoista huolimatta tai välittämättä uskontojen, sukupuolen, sosiaaliluokan ja muista taustatekijöistä. Sen lisäksi että musiikin opiskelu on itseisarvo sinänsä, se voi olla myös kasvatuksen instrumentti, erityisesti klassinen musiikki, kuten Kara ja Masa toteavat:

”... huomasiin lapsuudesta asti että musiikkia oppii hyvin syvästi ... niistä kaikista tulee hyviä henkilöitä musiikkiopetuksen välityksellä ... Hänestä tulee oikea henkilö vaikka ei välittämättä tule muusikko ... mutta just musiikin kautta me saadaan se oikea sukupolvi tulevaisuuteen ...” (Kara)

”Koulussa ... ne opettajat jotka valmistautuvat yliopistosta pitäen enemmän klassisia periaatteita, koska he välittävät ne sitten lapsille. Ne kuuntelevat liikaa rock semmosta ... minun mielestä rock on niin helppo ymmärtää. Mutta just se musiikki joka vaatii enemmän ymmärtämistä ...se pitää antaa oppilaille jotta oppilas kasvaa sitten..” (Masa)

Monikulttuurisuus on musiikissa sisällä. Materiaali on musiikkia eri aikakausilta ja eri kulttuureista. Opetuksessa musiikki sijoitetaan historialliseen ja kulttuurihistorialliseen kontekstiin. Säveltaiteeseen perehtymisen ohella tutustutaan esimerkiksi saman kulttuurin kuvataiteeseen, historiaan, ruokakulttuuriin sekä ihmisten elämäntapoihin ja arvomaailmaan.

”... kaikki se musiikki, mitä instrumentillani soitetaan, aika suuri osa siitä on aika monesta eri maasta...” (Kyril)

Yhteistyö tiimeissä ja tehokas erilaisten opiskelijoiden opettaminen edellyttävät oman ja toisten maailmankuvien ymmärtämistä sekä ympäröivän maailman tarkkailemista erilaisten kulttuuristen linssien läpi (Bennett, 1995). Yhdelle haastateltavalle musiikissa tärkeää on universaalien tunteiden välittäminen, toiselle erilaisten tyylien vertailu. Musiikki on myös yleisinhimillisten kokemusten kommunikointia:

”Ei oo tarkoitus soittaa itelleen kotona, nuotit mitä siihen on kirjoitettu, vaan löytää niitten nuottien kautta tapa kommunikoida ihmisten kanssa” (Kyril).

Eri ilmiöiden, asioiden ja niiden herättämien tuntemusten erittelyä sekä musiikin tuottamisen kompetenssin kehittämistä tarvitaan, jotta muusiikon ”musiikillinen sanavarasto” (Masa) ja jopa yleismaailmallisesti kommunikoiva ilmaisurepertoaari kehittyisi. Musiikin ammattilaisen kulttuurienvälinen osaaminen kehittyy, kun hän pyrkii tunnistamaan affekteja, tutkii ja analysoi niitä ja pyrkii kääntämään ymmärtämänsä musiikin kielelle:

”Affekti täytyy olla oikein eli siinä täytyy niinku kuulijoille missä tahansa päin maailmaa välittyä, että tää on se ajatus, mikä mulla on ollu mielessä” (Kyril).

”...minun mielestäni jos [opettajaa] koskettaa joku tieto syvältä, se vaikuttaa oppilaan osaamiseen ... Ohjelmassa kirjoitettu tai vain opettajan sanonut ei varmasti niin tehokas. Se [oppilas] varmasti ajattelee, mistä syystä minä annan hänelle kaikkeni aidosti ja riittävästi” (Kara).

Asiantuntijuus ei ole enää vain yksilön omaisuutta, vaan se voi olla esimerkiksi koko työyhteisön yhteistä (Launis & Engeström, 1999). Työ-

yhteisössä voidaan kehittyä yksilötasoisesta asiantuntijuudesta hajautettuun tai jaettuun asiantuntijuuteen (Hakkarainen, Lonka & Lipponen, 1999). Tällöin jaetaan vastuuta oppimisesta ja kehittymisestä ryhmän kesken siten, että yhteisön jäsenet perehtyvät heitä itseään kiinnostaviin asioihin ja opettavat niitä toisilleen. Asiantuntijuuden syntymisessä korostuu yhä enemmän työyhteisön, tiimien ja työryhmien välinen sosiaalinen ja kulttuurinen vuorovaikutus sekä yhteistoiminnallinen oppiminen. Useat korkeakoulutuksen organisaatiouudistukset musiikin alalla ovat tapahtuneet ehkä useammin ylhäältä alaspäin kuin niin, että opettajat ja opiskelijat olisivat olleet niissä alusta lähtien mukana. Kun uudistuksesta tiedotetaan hallintokeskeisesti, taiteen alaansa syvällisesti paneutuneet opettajat jäävät muutoksen ja sen prosessien ulkopuoliseksi tarkkailijoiksi.

Kansainväliset vaikutteet leviävät nykyisin tehokkaasti medioiden kautta ja matkustamisen helpottumisen myötä. Opettaja- ja opiskelijavaihtokin on vakiintunut korkea-asteen koulutuksessa. Kansainvälinen vaihto on musiikkikoulutuksessa vilkasta. Kansainvälisissä työpajoissa ja kursseilla saa tuntumaa toisiin kulttuureihin. Verkostoitumista edistävät myös kansainväliset kilpailut. Esiintymisiin liittyy yleisönkin taidekasvatus. Konsertit voivat toimia eräänlaisena taiteen vastaanottajien taide- ja monikulttuurisuuskasvatuksen väylänä – samalla, kun esiintyjät saavat tuntumaa erilaisista yleisöistä.

Oppiiko organisaatio?

Korkea-asteen musiikkioppilaitokset ovat merkittävässä roolissa asiantuntijoiden koulutuksessa. Viimeisten vuosikymmenten aikana nämä organisaatiot ovat käyneet läpi monta rakenteellista uudistusta. Useimmat näistä muutoksista on saneltu ylhäältä alas eivätkä musiikin alan asiantuntijat ole välttämättä olleet muutoksen alullepanijoina. Muutosten toteuttamiseen on ollut vaikea sitoutua.

Oppivatko organisaatiot kulttuurienvälisistä kokemuksista? Haastateltujen oppilaitoksissa ei ollut esimerkiksi organisoituja toimintatapoja

opettajien kansainvälisten kokemusten jakamiseksi kollegojen kesken. Kokemusten jakaminen näytti perustuvan organisaation sisällä satunnaisiin henkilökohtaisiin ja epävirallisiin suhteisiin.

Koulutuksen rakenteelliset uudistukset, hallinnossa monet henkilövaihdokset ja puutteellinen kommunikointi ja vuorovaikutus ovat vaikuttaneet kielteisesti ilmapiiriin. Asiaa kommentoitiin seuraavasti:

”Ja nämä monet organisaatiomuutokset ... paljon kokouksia, ei puhuta yhtään musiikista ... opetusaloista. Hallintokieli vierasta, en ymmärrä sanoja. ... Siksi opettajia muuttanut toiselle paikkakunnalle ... irtisanoutunut ja tullut esimerkiksi säveltäjäksi.” (Masa).

Vastuulliset opettajat olivat myös huolissaan opiskelijoittensa oppimisen jatkuvuudesta ja jatkumahdollisuuksista:

” Yks vuosi yks opettaja, ei se hyvä, ei se hyvä koska koulutus on systeemi, jota opettaja ja oppilas rakentaa yhdessä. On tuhansia asioita taidossa ja se on hyvin rakennettu systeemi ... oppilas omaksuu tämä systeemi vähitellen. Ja sitte kun hän on hieman kasvanut, sitten hän voi kokeilla ja oivaltaa itse. Jokaisel opettajalla kuitenkin oma näkökulma, oma näkökulma ja oma koulutusnäkökulma. Ensiksi pitää oppia seisomaan omillaan ja saada perusasiat hyvin vahvasti... Musiikkikoulutuksen hallintouudistukset on romuttanut jatkuvuuden. Harrastusasteelta kouluun ja korkea-asteelle ei jatku saumattomasti.” (Masa)

Huoli hallinnollisten muutosten myllerrysten vaikutuksista ulottui opettajatovereihin, opiskelijoihin sekä opetuksen tavoitteisiin ja sisällölliseen oppimiseen. Hallintoa ei koettu työtä tukevaksi, mikä kuitenkin pitäisi olla sen tarkoitus.

Kulttuurienvälinen osaaminen osana asiantuntijuutta

Tässä tapaustutkimuksessa analysoitiin kulttuurienvälisen osaamisen osuutta asiantuntijuudessa. Analyysi perustui kolmen henkilön narraatiivis-elämäkerralliseen aineistoon, joka hankittiin haastatellen, tarkkaillen ja dokumenttianalyysin. Haastateltavat ovat opiskelleet aikoinaan arvostetuissa musiikkialan korkeakouluissa ja opettaneet kesäisin kansainvälisesti tunnetuilla mestarikursseilla. Heidän asiantuntijatoimintansa ulottuu laaja-alaisesti opetustehtävistä esiintyvän taiteilijan ja säveltäjän työhön. Erilaisen yleisön ja opiskelijan kohtaaminen ja ymmärtäminen ovat vuorovaikutuksen ydinasioita. Joidenkin sävellysten motiivit ovat syntyneet jossain toisessa maassa, jossa konkreettiset mielikuvat ovat muuttuneet metaforiksi. Toisen maan kulttuuri, ihmiset ja historia ovat vapauttaneet luovuutta ja antaneet sille tilaa.

Tapaustutkimuksessa asiantuntijuudessa näyttävät yhdistyvän henkilön identiteetti ja ammatti, jonka olennainen osa kulttuurienvälinen osaaminen on. Musiikissa monikulttuurisuus on sisään kirjoitettua: säveltäjät tulevat erilaisista kulttuurisista taustoista, sävellysten tulkinnaassa on selvitettävä niiden ajallinen ja maantieteellinen tausta, ja taide-teoksen tuottaminen vaatii vastaanottajien erilaisuuden ymmärtämistä ja työskentelyä eri maissa.

Opettajien kerronnassa osaamista kuvaavat työn arvostus ja kulttuuriryönnön missio. Kun asiantuntija pystyy välittämään positiivisen tunteen siitä, mitä tekee, ja arvostuksen niitä kohtaan, joille esittää tai joiden kanssa on tekemisissä, on perusta korkeatasoiselle suoritukselle luotu. Erilaisten opiskelijoiden kohtaamisen ja vuorovaikutuksen sekä monenlaisille yleisöille esitettävän musiikin tarkoituksena on herättää tunteita ja tulkintoja, jotka ovat yleisinhimillisiä ajasta ja paikasta riippumatta.

Tapaustutkimukseen osallistuvien kokemukset osoittivat, että he olivat omaksuneet kulttuurienvälisen osaamisensa virallisen koulutuksen piilo-opetussuunnitelmasta ja sen ulkopuolelta työ- ja harrastusympäristöissä. Epämuodollisen oppimisen muotoja ovat esimerkiksi itseohjautuva oppiminen, verkostoituminen, toiminnan suunnittelu ja yrityksen ja erehdyksen kautta oppiminen. Se on kanssaihminen tarkkailua ja

havainnointia, muiden virheistä oppimista, lukemista, itseopiskelua ja muita strukturoimattomia muotoja, joilla hankitaan oppimista tietyistä taidoista ja työn suorittamisesta. Musiikin alalla haetaan aktiivisesti erilaisia oppimistilanteita: esimerkiksi itsenäistä harjoittelua, ryhmissä soittamista ja monikulttuurisissa verkostoissa toimimista.

Kansainvälisyydestä oppiminen saattaa rajoittua koulutuspolitiikassa korostuvien määrällisten tavoitteiden tasolle. Esimerkiksi yhden tämän tapaustutkimuksen opettajan oppilaitoksessa ei jaettu kansainvälisen ja kulttuurisen vaihdon kokemuksia muille opettajille. Oppilaitoksissa ja muissakin työympäristöissä voitaisiin selvittää, miten henkilöstön kehittämisessä voitaisiin suunnitellusti edesauttaa työntekijöiden keskinäistä oppimista kulttuurivälisistä kokemuksista ja osaamisesta.

Informanteista maahanmuuttajataustaisen naisopettajan työsuhteet ovat olleet satunnaisia kahdenkymmenen vuoden ajan siitäkin huolimatta, että hän on alallaan erinomainen ja korkeasti koulutettu. Hän on hakenut Suomesta työpaikkaa muutamia kertoja sillä tuloksella, että epäpätevämpi suomalainen on valittu kyseiseen virkaan suomen kielen taidon vuoksi. Hänen kohdallaan tilanne ei ole korjaantunut kahdenkymmenen vuoden aikana.

Kulttuurienvälinen kasvatus perustuu tietynlaiseen ajattelutapaan ja arvo-orientaatioon, jotka ohjaavat valintojen ja päätösten tekoa. Se antaa henkilöille myös eväitä kulttuurienvälisissä tilanteissa toimimiselle ja erilaisten kansalaisten ja työtovereiden kohtaamiselle ja palvelemiselle. Kulttuurienvälisen kasvatuksen piiriin kuuluvat ihmis- ja tiedonkäsitteeseen, opetussuunnitelmaan, opetukseen, oppimiseen, hallintoon ja oppimisympäristöihin liittyvät kysymykset ja pohdinnat.

Lähteet

- Alitolppa-Niitamo, A. (2004). Somali youth in the context of schooling in Metropolitan Helsinki: A framework for assessing variability in educational performance. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30 (1), 81–106.
- Allahwerdi, H. (2001). *Kansainvälisyyskasvatuksen suosituksista maailmankansalaisen kypsyyskokeeseen*. Tutkimuksia. Helsinki: Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos.
- Bennett, M. J. (1995). Preparing teachers for cultural diversity and national standards of academic excellence. *Journal of Teacher Education* 46, 259–266.
- Bettie, M. (1995). *Constructing professional knowledge in teaching*. New York: Teachers College Press.
- Eraut, M., Alderton, J., Cole, G., Senker, P. (1998). Learning from other people at work. Teoksessa F. Coffield (toim.), *Leaning at work*, 37–48. Bristol: The Policy Press.
- Forsander, A. (2003). Maahanmuuttajat sukupuolitetuilla työmarkkinoilla. *Työpoliittinen aikakauskirja*, 1/2003, 28–38.
- Forsander, A. (2007). Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmen Suomen muuton jälkeen. Teoksessa T. Martikainen ja M. Tiilikainen (toim.), *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*, 285–311. (Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/3007). Helsinki: Väestöliitto.
- Gudmundsdottir, S. (1997). Introduction to the theme issue on Narrative Perspectives on Research on Teaching and Teacher Education. *Teaching and Teacher Education* 13 (1), 1–3.
- Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. (1999). *Tutkiva oppiminen* Porvoo: WSOY.
- Hansen, D. T. (1998). The moral is in the practice. *Teaching and Teacher Education* 14 (1), 643–655.
- Huttunen, L. (2002). *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäntarinoissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Joronen, T. (2007). Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset: haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle. Teoksessa T. Martikainen ja M. Tiilikainen (toim.), *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*, 285–311. (Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/3007). Helsinki: Väestöliitto.
- Lasonen, J. (2001). Työssäoppiminen kulttuurikompetenssin kehittäjänä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 3 (2), 24–31.
- Lasonen, J. (2003). Interculturalisation through music teaching. *LLine Lifelong Learning in Europe*, Vol. VIII (2), 10–16.
- Lasonen, J., & Parikka, R. (2000, August). *Workplace learning as an investment in human capital*. Research Paper. Proceedings on “Vocational and Technical Education for Lifelong Learning in the Information Era”, IVETA World Conference 2000 [CD-ROM]. Hong Kong: VTC.
- Launis, K. & Engeström, Y. (1999). Asiantuntijuus muuttuvassa työtoiminnassa. Teoksessa A. Eteläpelto & P. Tynjälä (toim.), *Oppiminen ja asiantuntijuus: työelämän ja koulutuksen näkökulmia*, 64–91. Porvoo: WSOY.
- Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.). (2007). *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. (Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/3007). Helsinki: Väestöliitto.

- Räsänen, R. (2007). Intercultural education as an ethical issue. Teoksessa M. Hayden, J. Levy ja J. Thomson (toim.), *Handbook of research in intercultural education*, 57–78. London: SAGE.
- Räsänen, R. (2008). Globaaliin vastuuseen kasvamisen arkea ja virstanpylväitä. Teoksessa T. Kaivola (toim.), *Puheenvuoroja maailmanlaajuiseen vastuuseen kasvattamisesta*, 68–74. (Opetusministeriön julkaisuja 2008:13). Helsinki: Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.
- Salmenhaara, P. (2008). From horizontal to vertical divides: Immigrants' employment in Finland in the 1990s. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration* 3 (1), 13–20.
- Sihvola, J. (2004). *Maailmankansalaisen etiikka*. Helsinki: Otava.